

Механизъм за противодействие на тормоза и насилието в ТПГ“Мария Кюри“

Разработен, съгласно Заповед № РД 09-5906 / 28.12.2017 г. на Министъра на образованието и науката и утвърден със заповед № 12-98.3.....№ 09.11.г.на директора на ТПГ“Мария Кюри“.

I. ИЗМЕРЕНИЯ НА НАСИЛИЕТО И ТОРМОЗА В УЧИЛИЩЕ

Насилието и тормозът в училище обхващат широк спектър от прояви. Тези явления са със сериозни размери, което оставя дълготрайни последици върху психичното здраве и поведението както на децата, които търсят насилие, така и на онези, които го извършват или наблюдават. Последиците от насилието и тормоза в училище са особено тежки и продължителни и силно привличат общественото внимание. Българската дума, която отговаря най-точно на явленietо, е „тормоз“ („bullying“).

НАСИЛИЕ

В България в официална употреба е дефиницията на понятието „насилие“, дадена в параграф 1, т. 1-5 от допълнителните разпоредби на Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето.

Физическо насилие е причиняване на телесна повреда, включително причиняване на болка или страдание, без разстройство на здравето.

Психическо насилие са всички действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на детето, като подценяване, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение, както и неспособността на родителя, настойника, попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури подходяща подкрепяща среда.

Сексуално насилие и злоупотреба над дете според определението на СЗО е „участието на дете в сексуални действия, които той или тя не разбира напълно и за които не е в състояние да даде информирано съгласие, или за които детето не е подгответо от гледна точка на развитието си и не може да даде съгласие, или които са в нарушение на законите или социалните табути на обществото“.

Пренебрежване неуспехът на родителя да осигури развитието на детето в областта на здравето, образованието, емоционалното развитие, изхранването, осигуряването на дом и безопасност, когато е в състояние да го направи.

Насилието може да бъде от възрастен към дете, между деца и от дете към възрастен.

ТОРМОЗ

Специфичен вид насилие и е сред най-неуловимите форми на агресивно поведение и насилие. Тормозът между връстници се разглежда от много автори като групов феномен (Craig and Peplar, 1997). Случаите на насилие се извършват в групова среда, в присъствието на други връстници и в отсъствието на възрастни. Дан Олвеус (Olweus, 1993) определя тормоза като сбор от **съзнателни негативни постъпки, които са дълготрайни, насочени към един и същ ученик от страна на един ученик или група**.

Ключови в разбирането за тормоза са следните **характеристики** на това поведение:

злонамерена проява, която има за цел да нарани или унизи дете;

извършва се от позиция на силата, като едната страна използва доминиращата си позиция, за да нарани другата физически или психически, да я унизи или изолира от социалния живот; повтаря се многократно във времето, а не е еднократен и изолиран акт на агресия.

Тормозът обхваща много широк спектър от поведения: преки нападения (удряне, заплаха или принуда, дразнене, подигравка, наричане с обидни прякори, сексуални забележки, открадване или повреждане на лични вещи) или непреки нападения (разпространяване на слухове или насищаване на другите да отхвърлят или изключат някого от приятелската среда). Проявите на тормоз най-общо могат да бъдат разделени на следните основни групи:

Физически тормоз – бълкане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение;

Психически тормоз – подмятане, подиграване, закачане, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на имущество, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене;

Социален тормоз – избягване, игнориране, изключване от дейността, одумване и разпространение на злобни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз, изолиране;

Сексуален тормоз – представлява всяка форма на нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, имашо за цел или водещо до накърняване на достойнството на лицето, и по-специално създаване на смущаваща, враждебна, деградираща (принизяваща), унизителна или обидна обстановка. Включва измислянето на сексуализирани прякори или имена, коментари за външността на някой и подигравки със сексуално значение, неподходящо докосване, бележки и надписи със сексуално съдържание и т.н. до по-екстремни форми на нападане и насилие

Кибертормоз - случва се във виртуалната среда. Бурното развитие на електронните комуникации през последните години доведе до нарастващо на проявите на насилие, които се извършват чрез интернет или мобилен телефон. Тук спада разпространяването на:

- обидни, заплашителни и подигравателни текстови съобщения по мобилен телефон, електронните средства за комуникация или в социалните мрежи.

- разпространяване на материали, които уронват достойнството на детето или го унижават: снимането на детето с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки или видеозапис в интернет или по други канали без негово съгласие, кражба на самоличност, разпространение на слухове в социалните мрежи др.

- един от признаките, че дете може би е жертва на кибертормоз, е рязката смяна на настроението и поведението му при използване на интернет или при получаване на обаждане по мобилен телефон – например детето става мълчаливо и боязливо.

РАЗЛИКИ МЕЖДУ ТОРМОЗ И ЗАКАЧКИ МЕЖДУ УЧЕНИЦИТЕ

За правилна оценка на ситуацията и разграничаване на играта или приятелското премерване на силите и тормоза, е необходимо внимателно наблюдение на поведението:

Игра – децата се закачат, бутат, бълскат, разменят шаги и роли, смеейки се, без видимо доминиращо положение;

Тормоз:

- Детето на се чувства добре от закачките и подигравките
- Детето, към което са отправени подигравките, поиска да спрат, но другото дете продължава да се подиграва
- Ако дразненето е за нещо, което детето не може да промени – тегло, очила способност да чете, атлетически способности...
- Ако други хора наблюдават ситуацията и се присъединяват към подигравките
- Ако едното дете е по-силно или по-популярно, по-голямо на възраст или по-властно

ПРИЗНАЦИ, ПО КОИТО МОЖЕ ДА СЕ РАЗПОЗНАЯТ НАСИЛИЕТО И ТОРМОЗЪТ

Физическият тормоз е формата, която възрастните най-често забелязват и затова често мерките за справяне обикновено са насочени именно към нея. Психическият и социалният тормоз по-трудно могат да бъдат установени, тъй като те не са така видими, а и децата, от своя страна, нямат нагласата да споделят с възрастните за своите преживявания.

В много случаи социалният и психическият тормоз, като обидните думи и прякори, социалното изолиране и други се подценяват и считат за нормална част от процеса на социализация и израстване на децата.

Тормозът, независимо от това как се упражнява, е деструктивен и опасен вид насилие.

Следователно усилията за справяне с насилието от деца над деца в училище трябва да бъдат насочени към всички проявления на това явление, а не само към неговите физически форми.

Разпознаването на физическото насилие включва следните физически и поведенчески показатели:

- различни по вид и цвят натъртвания, включително синини, постоянни или чести червени петна, включително от пръсти, насинени очи, следи от ухапване;
- неправдоподобни или объркани обяснения за травмите, включително едносрочни отговори;
- беспокойство и крайности в поведението - от агресивност до пасивност;

- лоша представа за себе си - децата смятат, че са заслужили насилието;
- прекалена отстъпчивост на детето и оставяне без протест да се прави каквото и да било с него;
- влошаване на здравословното състояние, което включва прилошавания, главоболие, отпадналост;
- влошаване на успеха от обучението и чести отсъствия от училище;
- чести отсъствия от определени часове, например физическо възпитание и спорт.

Разпознаването на психическото насилие включва следните физически и поведенчески показатели:

- детето може да стане затворено и изолирано, да не желае да контактува с връстниците си;
- агресивно поведение и/или поведение, насочено към привличане на вниманието, упорито непослушание, самонараняване;
- внезапни избухвания, които са необичайни за възрастта или за нивото на развитие на детето;
- бягане и криене, включително зачестили бягства от училище;
- загуба на доверие, неучастие в общите занимания в училище, ниска самооценка;
- употреба на алкохол, медикаменти, самозанемаряване (постоянно обличане на едни същи дрехи или отказ да сресва косата си);
- психосоматични симптоми.

Разпознаването на сексуалното насилие включва както изброената по-горе симптоматика, така и различни прояви на сексуализирано поведение (имитация на сексуален акт, разголване, използване на език, свързан със сексуални действия и т.н., които са нехарактерни за съответната възрастова група деца).

II. ПОЛИТИКА ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И ИНТЕРВЕНЦИЯ НА НАСИЛИЕ И ТОРМОЗ

1. Принципи, ценности, философия

Основни цели на политиката за превенция и интервенция:

- Създаване на позитивна култура и климат в училището;
- Осведоменост на всички ученици, че насилието е неприемлива поведение;
- Разработена система за превенция за работа с учениците и възпитаване у тях на уважение и толерантност към различията, етика във взаимоотношенията, приемливо и неприемливо поведение и как да се реагира на неприемливото;
- Разработена система за интервенция – правила и процедури при всяка една проява на насилие и тормоз, вкл. и сигнализиране;
- Разработена система за предоставяне на подкрепа за пострадалите в ситуацията на насилие и тормоз;
- Развиване на устойчива система за изграждане на капацитет у всички ученици под формата на обучителни дейности, механизми за сътрудничество с външни за училището организации;
- Механизъм за проследяване на ефективността от дейностите па превенция и интервенция.

Специфични принципи за постигане на сигурна училищна среда

- Позитивна култура и климат:

о приемане на различието на принципите на приобщаващото образование;
о развитие на сигурна среда, в която открыто да се споделят и обсъждат въпроси, свързани с насилието;
о наಸърчаване на взаимоотношенията на уважение.

- Ефективно лидерство

- Споделено разбиране за насилието и тормоза, и последиците

- Подкрепа, информиране, обучение, консултиране и изграждане на капацитет за справяне с насилието у учениците

- Училищни дейности за превенция на насилието и тормоза:

о развитие на емпатия и резилианс сред учениците;

о изграждане на нулева толерантност към всички форми на насилие.

- Системност при вписване, изясняване и прилагане на мерки и последващи действия в случаи на насилие и тормоз

- Партийорство с родителите

- Оценка на ефективността на цялостната политика за превенция и интервенция на насилието и тормоза

Основен принцип при изграждането на училищна политика за противодействие на тормоза в ТПГ“Мария Кюри“ е прилагането на цялостен училищен подход, полагане на координирани и последователни усилия за предотвратяване на тормоза и създаване на сигурна училищна среда. Изграждането на защитна мрежа поставя ясни граници за формирането на ценности, правила и процедури, които не допускат прояви на насилие и тормоз в училище.

За ранното откриване на причините за насилие в училище, както и успешното намаляване на факторите, които са свързани със средата в училище и които допринасят за проявата на агресия и за утвърждаване на агресивни модели на поведение, в ТПГ“Мария Кюри“ се полагат системни усилия за възпитаване у децата на социални умения и нагласи, които не допускат насилие във взаимоотношенията:

- подкрепа за личностно развитие на учениците;

- изграждане на позитивен организационен климат и подобряване на физическата среда в училище (с фокус върху класните стаи), която не съдържа предпоставка за изява на агресивното поведение и в същото време създава условия за формирането на класа като общност;
- утвърждаване на позитивна дисциплина и работа с нагласите към ученето, които намаляват съревнователния елемент между учениците за сметка на екипната работа и споделяне на проблеми в общността на класа, както и проектно-базирано обучение, включително и изнесени дейности, които дават отлични резултати в тази посока;
- следване на последователни стъпки за подкрепа и разбиране на последиците от насилието и за справяне с неприемливото поведение на децата, които не наблягат на наказанието.

Училищната политика се реализира на равнище училище и на равнище клас, като на всяко едно от тези равнища се осъществяват дейности по превенция и интервенция (реакция).

Превенцията на тормоза включва комплекс от мерки, които имат за цел ограничаване и/или елиминиране на предпоставките и рисковите фактори допринасящи за насилието. Превенцията поставя приоритет върху дейности на равнище клас, например създаване

на правила на отношения в класа, морално възстановяване на щета, тематични дискусии, регулярно провеждане в часа на класа или по друго време. Дискусиите са възможност в класа да се поставят за обсъждане въпроси, които вълнуват или смущават децата, като по този начин се създава пространство за отработване на агресията чрез говорене, разиграване на ситуации, тяхното обсъждане и съответно осмисляне.

Интервенциите включват действия и мерки, които целят спиране и разрешаване на възникнала вече ситуация на тормоз, като се отчитат индивидуалните потребности на всяко дете, въвлечено пряко или косвено в ситуацията, и се прилага принципа на най-добрия интерес на детето. В по-голямата си част интервенциите включват отговора на училището при възникнали ситуации на тормоз.

2. Разработване и въвеждане на система от мерки за реализиране на сигурна образователна среда

2.1. Създаване на координационен съвет

Със заповед на Директора на ТПГ“Мария Кюри“ е създаден Координационен съвет с ясни функции и делегирани отговорности, който отговаря за планиране, проследяване и координиране на усилията за справяне с тормоза. Съветът се ръководи от председател - заместник-директор, и включва, учители, и ученици.

2.2. Оценка на проблема

1. Оценката на тормоза в ТПГ“Мария Кюри“ се организира от ръководството на училището със съдействието на Координационен съвет в началото на учебната година с цел определяне на формите и видовете тормоз, участниците в тормоза и местата, където най-често се случва. За целта се използват редица инструменти, като специални въпросници, анкети, дискусии с участие на цялата училищна общност, фокус групи с деца, учители и родители и др.

2. Оценката на тормоза се извършва от класните ръководители.

3. Резултатите се обобщават и анализират

4. Резултатите от оценката и наличието на проблеми се обсъждат на педагогически съвет и в подходящ формат с родителите и учениците.

2.3. Изготвяне на план за превенция и интервенция на насилието и тормоза

На базата на извършената оценка в началото на учебната година КС изготвя план за противодействие на училищния тормоз, утвърден от директора. Този план съдържа описание на всички дейности по превенция и интервенция на равнище клас и училище. Той е със срок една учебна година и се ревизира и актуализира всяка учебна година.

2.4. Дейности по превенция

2.4.1. Превенцията на равнище училище:

1. Създаване и актуализиране на етичен кодекс

2. Създаване на единни училищни правила:

- КС обобщава всички предложения за правила на поведение и ценности, направени от класовете чрез класните ръководители и формулира общоучилищни ценности и правила, които стават част от училищната политика;

- Комисията за актуализиране на Правилника за дейността на ТПГ“Мария Кюри“ прави предложения за промени, основаващи се на настоящия механизъм за обсъждане и приемане на ПС.

3. Подобряване на системата от дежурства с оглед на това да бъдат обхванати места, в които на етапа на оценка е установено, че се извършва тормоз.

4. Повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти за справяне с училищния тормоз.

5. Разработване на мерки за привличане на родителите.

6. Осигуряване на реални партньорства с външни на училището служби, организации и специалисти, предлагачи услуги и програми за превенция и противодействие на насилието и тормоза в училище.

2.4.2. Превенцията на равнище клас:

1. Създаване на правила за поведение на класа.
2. Обучителни дейности с класа с водещата роля на класния ръководител:
  - Прилагат се форми на групова работа – дискусии, решаване на казуси, ролеви игри, споделяне на опит;
  - Целта е открыто да се говори за насилието и тормоза, и да се формират нагласи и социални умения за ненасилствено общуване, емпатия, толерантност, решаване на конфликти;
  - Основни теми: „Правата и отговорностите на децата“, „Ценностите – какви могат да бъдат, как се проявяват и прилагат в ежедневието?“, „Какво представляват насилието и тормозът, как да ги разпознаем, на кого да съобщим?“, „Как се чувстваме, когато станем свидетели на насилие и тормоз, и какво можем да направим?“.
3. Използване на подход за работа с връстници – участие на учениците като естествени помощници в дейността по превенция /Ученически съвет/.

2.5. Дейности по интервенция

2.5.1. Интервенцията на равнище училище

1. Водене на училищен дневник със случаи и процедури за управление на информацията:
  - Дневникът със случаи се създава единствено за целите на анализа и планирането на цялостна училищна политика за противодействие на насилието и тормоза в училище. В него се документират единствено ситуацията, съответстващи на нива две и три според приетата класификация, при които е необходима и намесата на координационния съвет.
  - Ситуацията, която следва да се впише в Дневника със случаи, съдържа следната информация: *дата, клас, участници, вид насилие и ниво, какво е предприето като действия (интервенция), подпись на служител.*
  - На базата на вписаните ситуации, координационният екип извършва оценка на риска. Екипът е отговорен за анализа и разпознаването на ученици, които участват и се въвличат в ситуации на тормоз, без значение дали извършват проявите или са пострадали от насилието;
  - КС дава становище за индивидуална работа по случай с ученик, който се намира в ситуация на риск по смисъла на ЗЗД и ЗПУО;
  - КС дава становище и насочва ученика към допълнителна подкрепа за личностно развитие на дете в рисик;
  - Дневникът се съхранява при ЗДУПД.
2. Иницииране на работа по случай, включително насочване на случая към други служби:
  - При случаи от III ниво, както и по преценка при случаи от II ниво, незабавно се уведомява Дирекция „Социално подпомагане, Отдел „Закрила на детето“ и/или полицията, като институциите проверяват сигнала по реда на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие, и за взаимодействие при кризисна интервенция;
  - При становище от УКС се инициира работа по случай в училището.

Всеки служител в ТПГ“Мария Кюри“ е длъжен при установяване на случай на насилие и тормоз незабавно да уведоми директора

2.5.2. Интервенцията на равнище клас

1. Осъждане между учениците и учителя/ класния ръководител с цел изясняване на проблема, влиянието върху участниците и свидетелите, последствията и възможните решения.
2. Съвместни действия между учителя/ класния ръководител и психолога, и включване на външни специалисти.
3. Използване на посредник при решаване на конфликта.
4. Провеждане на родителска среща.

3. Работа с родители

3.1. Парньорство с родителите за съдействие по превенция на насилието и тормоза

1. Родителска среща за запознаване на родителите с училищната политика за противодействие на тормоза и насилието.
2. Покана към родители за представяне на своите професии, хобита и интереси пред класа.
3. Съдействие от родители – специалисти от областта на помагащите професии – психологи, социални работници, лекари...

3.2. Парньорство с родителите за съдействие по интервенция на насилието и тормоза

1. Задължително се уведомяват родителите на учащищите в ситуацията на насилие или тормоз, както и за предприетите от училището действия за разрешаване на ситуацията.
2. Насоки към учителя за разговор с родителите:
  - разговорът започва със силните страни на детето и се представя ситуацията, което цели понижаване на напрежението;
  - информиране на другите родители за ситуацията и предприетите действия, за да се ограничат интерпретации и спекулации;

- разговорът да бъде проведен при партньорски взаимоотношения, като се даде възможност на родителите да споделят и да бъдат изведени конкретни договорености;
- учителят да дава конкретни препоръки какво биха могли да направят родителите според възможностите им;
- насочване на родителите към консултации със специалисти при необходимост.

3. Насоки към учителя за разговор с родители, които на съдействат: учителят се обръща към УКС за обсъждане на случая.

4. Ресурсна обезпеченост

4.1. Ръководството на ТПГ "Мария Кюри" осигурява:

1. Обучение на служителите по теми, свързани с насилието и тормоза.
2. Информация и материали по темата за насилието и тормоз

(Приложение №1)

НАСОКИ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ

1. Прекратяване на ситуация на насилие и тормоз.

2. Подход за възстановяване на щетата.

3. Действия при тежък инцидент или при повторна ситуация на насилие или тормоз.

4. Насочване на детето и неговите родители към програми и услуги в общността.

5. Действия при насилие на ученик срещу член на екипа на училището.

6. Действия при насилие на възрастен срещу ученик.

Намесата и справянето с конкретни ситуации на тормоз и насилие е част от цялостната политика на училището срещу насилието. Намесата на възрастните следва внимателно да се обмисли и планира. Тя трябва да бъде последователно прилагана от цялата училищна общност, за да бъде максимално ефективна.

Важно е да не бъдат омаловажавани и първите прояви на влошаване на отношенията между децата, както и поведението, което е неприемливо. Тези ситуации представляват първо ниво от приетата класификация (Таблица 1 от основния документ). Необходимо е още при най-малките сигнали и съмнения за тормоз да се предприемат стъпки, за да се предотврати ескалация на насилието и да се изпрати ясно послание, че такова поведение няма да бъде толерирано. Вниманието трябва да бъде насочено както към проявите на физически тормоз, така и към неговите социални и психологически измерения.

1. Прекратяване на ситуация на тормоз:

Задължение на всеки учител е да се намеси, за да прекрати ситуация на тормоз, на която е станал свидетел или за която е получил сигнал (от дете, родител или друг служител от училището):

- в случай на физически тормоз децата трябва да бъдат разделени и да се прекрати физическият контакт между тях незабавно;
- не трябва веднага да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията. Това може да се случи на по-късен етап. Важното е учителят ясно да обяви пред всички, че това е насилие и то е недопустимо поведение. В този момент не е добре да се разпитва за подробности и детето, което е потърпевшо, особено в присъствието на детето, което е нанесло тормоза и на други деца, защото това може да урони неговото достойнство. Фокусът на интервенцията трябва да бъде насочен към децата-свидетели на тормоза, към средата, а не към участниците в ситуацията на насилие;
- когато става въпрос за първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата или да се наложи друга предварително съгласувана мярка.

2. Подход за възстановяване на щетата

Подходът за възстановяване на щетата се основава на принципа, че „всяка щета, нанесена на друг, трябва да бъде възстановена“ и включва съответните действия в тази посока. Важно е преди да се прилага подходът да бъде предварително съгласуван с цялата училищна общност, включително и с децата, и да бъде част от политиката на училището. Възстановяване на щетата е принцип, който предполага, че хората правят грешки. Грешките следва да бъдат поправени, като същевременно не се налагат наказания. Този принцип подчертава поемането на отговорност за неприемливо поведение и за позитивно решаване на проблема. Възстановяването на щетите успешно може да се прилага за материални и за нематериални щети.

Подходът за възстановяване на щетите изисква време и по-задълбочен разговор с детето, което е извършило насилие, за да му се помогне да разбере какви са последствията от неговата постъпка. Поради тази причина е най-добре този подход да се приложи от класния ръководител или психолог.

Важно е учителят със спокоен и умерен тон, както и с държанието си, да покаже ясно, че проблемът е в начина на поведение, а не в личността на самия ученик, и че се действа с оглед отново да се възстановят ценностите, към които цялото училище се придръжа, а не за да бъде наказан:

- като първа стъпка учителят / класният ръководител изслушва детето. Не е желателно детето да се изслушва съвместно с потърпевшото дете;
- ключов момент във възстановяването на щетата е, че класният ръководител разговаря с ученика, а ученикът сам предлага как ще поправи грешката си, с което отново ще се възстанови нарушената ценност. С това негово предложение трябва да се съгласи и ученикът, който е бил потърпевш от тормоза. Този процес се медиира от ангажирания в случая учител / класен ръководител;
- след изясняване на ситуацията и постигане на договореност, учителят / класният ръководител за определен период от време проследява поведението на децата и дава обратна връзка. Учителят / класният ръководител може да потърси съдействие и от другите учители, които също да наблюдават поведението на децата и да реагират своевременно. Психологът също може да подпомогне работата на учителя като наблюдава детето във взаимоотношенията му с другите деца и даде насоки за действията и мерките, които учителят да предприема при необходимост;
- при преценка, може да бъде насочено към услуги в общността.

3. Действия при инцидент, криза или при повторна ситуация на насилие или тормоз

При повторна ситуация на насилие или когато има случай на тежък инцидент се следват предписанията от механизма, описани в Таблица 1. Класификация на формите на тормоз и предприемане на съответни действия:

- при инциденти и кризи се препоръчва работа в групов формат (например работа с целия клас), като кризисна интервенция е от минимум 45 минути до 1 час и 30 мин. в определени рамки – затворено пространство, в което участниците не допускат нови лица, и др. Предлага се пространство да се вентилират емоциите от преживяното и да се даде възможност за преработка. Най-подходящо е тази интервенция да бъде извършвана от психолога.

Честа спонтанна реакция на възрастните е заставането на страната на „жертвата“ и наказване на „насилника“.

Ключово при интервенцията на възрастните е приемането на разбирането, че детето, обект на тормоз, не се нуждае от състрадание, а детето, извършил на тормоз, не се нуждае от наказание, особено което го унижава, а от разбиране и емпатия (съпреживяване), за да може то да развие това чувство към другите. Липсата на емпатия е една от основните причини, поради която се упражнява тормоз;

- работата с деца, които са обект на тормоз, трябва да бъде насочена към формиране на умения за справяне с подобно поведение. Важно е класният ръководител да поговори с детето, по възможност още същия ден (или веднага след като е разбрал за случая, ако се касае за ситуация, за която е научил случайно) и да разбере какво точно се е случило. Ако е необходимо отделни факти могат допълнително и дискретно да бъдат проучени;
- погрешно е открито и публично пред другите деца да се оказва подкрепа на потърпевшото дете, защото това допълнително ще урони достойнството на детето пред неговите върстниците. При този първи разговор е важно да се предложи на детето подкрепа, като се разговаря с него какво точно ще му помогне да се почувства сигурно;
- необходимо е да се подчертава поверителността на разговора, като се спомене кой ще бъдат уведомени за случилото се;
- детето трябва да почувства доверие и сигурност за споделяне, което е особено важно ако насилието се повтори;
- не е препоръчително да се прави среща между детето, върху което е упражнено насилието, и детето, което е извършило насилието, с цел да се помирят и да се разберат. Такива срещи могат да доведат до неблагоприятни последствия;
- наблюдавайте детето в следващите дни, за да се уверите как се чувства и при необходимост отново разговаряйте с него;
- необходимо е да се работи с наблюдателите не само на нивото на превенцията, но и след ситуация на тормоз;
- не се отстраняват наблюдателите, когато се прекратява или управлява ситуация на тормоз, като всички, които са били там, следва да видят какво се прави съгласно правилата на училището;
- валидират се правилата и етиката на поведението и се подкрепят тези, които са се намесили в защита ценностите на училището. На останалите се споделя очакването да направят същото, ако се случи в бъдеще;
- насярчават се отговори на насилието с думи, търсene на помощ и съобщаване за случая;
- при преценка детето може да бъде насочено към услуги в общността.

4. Насочване на детето и неговите родители към програми и услуги в общността

Насочването на детето и неговите родители към консултация и психологическа работа следва да се осъществява от психолога. Насочващият трябва да е запознат с услугите в общността и да даде пълна и конкретна информация на родителите за възможните услуги и програми – къде може да се консултират, колко струват консултациите, какво представляват консултациите, какъв е метода на работа и т.н.

ТПГ“Мария Кюри“следва да потърси в случай на нужда актуална към момента информация за наличните услуги в общността, като центрове за превенция и консултивативни кабинети към местните комисии за борба срещу противобществените прояви на малолетните и непълнолетните, центрове за обществена подкрепа, комплекси за социални услуги, общински съвети по наркотичните вещества, програми, предлагани от неправителствени организации и др. Важно е насочването да се направи конкретно и с грижа, за да могат родителите и детето да се възползват, а не да го приемат като мярка за наказание.

5. Действия при насилие на ученик срещу член на екипа на училището

- Действието се прекратява незабавно от възрастен, който е в близост.
- Оказва се помощ, в случай, че има пострадали.
- Детето се отделя до успокояването му и се осъществява психологическо консултиране.
- Уведомяват се родителите.
- С детето започват дейности за установяване на причините, изясняване на ситуацията, оценка на проблема. Задължително разговаря психолог и дава становище за целите на вземане на решение за последствията от ПС.
- ПС взема решение за последващи действия и се изготвя план за работа с детето.

6. Действия при насилие на възрастен срещу ученик

- Незабавно се подава сигнал към ОЗД и/или полицията и се свиква Координационния механизъм за дете в риск.
- С детето разговаря психолог, който прави оценка и изготвя становище.

КОГА, КОЙ И КЪДЕ МОЖЕ ДА ПОДАВА СИГНАЛ ЗА ДЕТЕ В РИСК?

1. Кога се подава сигнал за дете в риск?

2. Кой може да подава сигнал за дете в риск или в ситуация на насилие и тормоз?

3. Къде може да се подава сигнал за дете в риск или в ситуация насилие и тормоз?

1. Кога се подава сигнал за дете в риск?

Съгласно Закона за закрила на детето, чл. 7 (1) „Лице, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжно незабавно да уведоми дирекция „Социално подпомагане“, Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи.

(2) Същото задължение има и всяко лице, на което това е станало известно във връзка с упражняваната от него професия или дейност, дори и ако то е обвързано с професионална тайна”.

2. Кой може да подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз?

При идентифициране на случаи на насилие и тормоз на ученици директора следва да бъде уведомен незабавно.

Всеки училищен служител, който е станал свидетел на ситуация на насилие и тормоз, е длъжен незабавно да уведоми ОЗД и/или полицията.

В случай на подозрение за ситуация на тормоз, всеки служител в училище може да проведе консултация като се свърже с Националната телефонна линия за деца и разговаря с консултант на тел. 116 111, а в ситуации на кибернасилие и кибертормоз – с Националния център за безопасен интернет на тел. 124 123 или чрез сайта: www.safenet.bg

3. Къде може да се подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз?

Към Държавната агенция за закрила на детето функционира Национална телефонна линия за деца 116 111. Националната телефонна линия за деца предоставя консултиране, информиране и помощ по всякакви въпроси и проблеми, свързани с деца. Към нея при

необходимост могат да се обръщат за съдействие и професионалисти. Националната телефонна линия за деца с номер 116 111 е с национално покритие, достъпна от територията на цялата страна, напълно безплатна за обаждашите се, независимо дали звънят от стационарен или мобилен телефон. Тя функционира 24 часа в денонощието.

Според Координационния механизъм, в случай че сигналът за насилие бъде приет от някой от визиряните органи за закрила – получен от дирекция „Социално подпомагане“/отдел за закрила на детето, Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи, съгласно чл. 7 от Закона за закрила на детето той е длъжен да уведоми за това останалите незабавно до 1 час от регистриране на сигнала, включително по телефон и факс. Сигналът се изпраща в дирекция „Социално подпомагане“ по настоящия адрес на детето.

Съгласно Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето (чл. 10, ал. 5) в случаите, отнасящи се до насилие над дете, се разглеждат и анонимни сигнали.

Съгласно Координационния механизъм във всеки един отдел „Закрила на детето“ при дирекция „Социално подпомагане“ началникът на отдела е на разположение, като той определя отговорен социален работник. В отдел „Закрила на детето“ определеният отговорен социален работник извършва проверката на сигнала до 24 часа от постъпване на сигнала.

При проучването на сигнала социалният работник може да потърси съдействие от страна на училището – информация за детето, за взаимоотношенията му с учениците, впечатленията на учителите, т.е. информация, с която да бъде направена оценка на случая.

При проучването на сигнала и приемането на действия се изисква работа в екип от страна на различни специалисти. От една страна, за да се направи точна оценка, а от друга, за да бъдат съгласувани действията на различните специалисти.

В случай че бъде установен риск за детето, то ще бъде отворен случай, т.е. ще бъдат предприети мерки за закрила. Ще бъде изгoten план, в който ще бъдат описани планираните мерки, като социалният работник ще следи за изпълнението на плана.

В работата с децата и техните семейства всеки професионалист има своята роля.

Ролята на социалния работник е свързана с проучване на семейната среда и приемане на мерки за закрила. В същото време той има правомощията и ангажимента да консултира родителите, да подпомогне тяхната ангажираност в работата с детето на равнище училище. Социалният работник може да консултира семейството, да насочи родителите и детето към подходящи социални услуги и консултации.

Мултидисциплинарният екип на мястно равнище следва да си постави единна стратегическа цел, за постигането на която следва да изготви съвместен план за действие с разписани конкретни задачи със срок за изпълнение.

Всеки един от посочените по-горе участници в мултидисциплинарния екип набелязва и предлага на останалите от екипа конкретни задачи по случая, които да изпълни, съобразно собствените си правомощия и в съответствие с нормативната уредба

Конкретните задачи за изпълнение следва да бъдат зададени така, че да може всеки участник да действа съобразно оперативната си самостоятелност, като изпълнението на конкретните дейности и задачи бъде подкрепено със съдействието на останалите участници и в същото време това да спомогне за крайния резултат – дългосрочна цел, която трябва да гарантира в най-голяма степен интереса на засегнатото дете.

Работата в екип ще даде възможност и за обратна връзка между различните специалисти, работещи с детето и неговото семейство, за успехите или трудностите при изпълнението на планираните цели

ИЗГОТВИЛ:

КООРДИНАЦИОНЕН СЪВЕТ ОПРЕДЕЛЕН СЪС ЗАПОВЕД №РД-13-...../.....

ПРИ ТПГ "МАРИЯ КЮРИ"

Председател: инж. Г.Йорданова – ЗДУПД

Членове:

Гая Николова – учител

Е.Кръстева - учител

В.Будинова- председател на УН

Председател на Училищния ученически съвет